

Uvod

1. Što nudi ova knjiga

Ova knjiga sadrži zbirku 47 vježbi i modela odgoja i obrazovanja za demokratsko građanstvo i ljudska prava u školama kao i u neformalnim uvjetima obrazovanja. Ovi modeli poučavanja i učenja osiguravaju okvir za aktiviranje učenika i pružaju primjere i uvide u razumijevanje općih načela demokracije i ljudskih prava.

Korisnik će uvidjeti da mnogi od tih modela poučavanja i učenja zahtijevaju samo nekoliko jednostavnih nastavnih materijala (načelo niskog troška).

Poželjno je da u nastavnoj cjelini nema više od četiri lekcije. Ovi modeli moraju se uklopliti unutar konteksta i pritom slijediti tro-stupanjsku strukturu:

1. Cjelina počinje s uvodom kako bi se razjasnila tema lekcije, njezina svrha i ciljevi. Učenici postaju zainteresirani za temu.
2. Učenici primaju upute kako provesti zadatak i potrebne materijale. Potom oni postaju angažirani u svojim aktivnostima.
3. Ovo je faza pomnog razmišljanja, rasprave i uputa. Često se koristi metoda povratnih informacija od učenika, razredne rasprave, kritičko razmišljanje i upute od učitelja/učiteljice da uvede ključni pojam lekcije. Bez te treće faze, učenici će steći dojam da je to jednostavno igranje.

Prva i druga faza nisu uključene u prezentaciju modela (druga faza). Uvodi poglavljima pružaju kratko objašnjenje o ključnom konceptu ili pitanju koji je fokus vježbi u tom dijelu; ovdje se može naći potpora i za treću fazu. Ciljana grupa ove knjige su iskusniji učitelji/učiteljice koji su voljni potrošiti nešto vremena na pažljivu pripremu lekcije. Priprema se prije svega odnosi na brižno razmišljanje usmjereno na treću fazu: Koje povratne informacije će mi učenici dati? Koje osjećaje će ova vježba pobuditi? Koji je ključni pojam koji bi moji učenici trebali razumjeti? Kako ga planiram uvesti? Na koji način se poslije može primijeniti?

Koje pitanje učitelj/učiteljica poslije izabere i način odgovaranja može se razlikovati, ovisno o specifičnim grupama učenika, njihovoj dobi i kulturnoj pozadini. Opisali smo primjere kako primijeniti neke od modela u ovoj knjizi kao i u ostalim knjigama iz serije izdanja *Odgoj i obrazovanje za demokratsko građanstvo i ljudska prava*.

Mnogi zadaci su prihvatljivi za razne dobne skupine, jer razina razmišljanja može varirati. Neki modeli su malo kompleksniji i apstraktniji nego drugi i stoga prihvatljiviji za starije učenike.

2. Zajednički europski pristup odgoju i obrazovanju za demokratsko građanstvo i ljudska prava

Korisnik će otkriti da modeli slijede različite pristupe učenju i poučavanju. Neki se fokusiraju na stvaranje autentičnog iskustva (npr. „Buket cvijeća“, ili „Zagonetka slagalice“), drugi pak naglašavaju učeničku aktivnost u okruženju igranja uloga (npr. „Turist“). Postoji i treća kategorija materijala koja se usredotočuje na specifične teme i koje je više baziran na materijalima (npr. „Osnovni koncept političke misli“). Zaključno, tu su dizajni za projektni rad koji vodi ka proizvodu (npr. „Plakat o ljudskim pravima“).

Veliki broj pristupa odražavaju činjenicu da su autori iz svih dijelova Europe doprinijeli ovoj knjizi. Oslonili su se na razne izvore i tradicije učenja i poučavanja i izabrali modele koje poznaju iz praktičnog iskustva i provjere u razredu.

Međutim postoji zajedničko razumijevanje odgoja i obrazovanja za demokratsko građanstvo i ljudska prava koje se provlači kroz svaki dio ove knjige: metode odgoja i obrazovanja za demokratsko građanstvo i ljudska prava nose tu poruku. Poučavanje o demokraciji i ljudskim pravima trebaju se odraziti u poučavanju u duhu tih načela, to jest, poučavanje kroz demokraciju i ljudska prava. Stoga ti modeli slijede načelo poučavanja i učenja usmjereno na rješavanje problema i učenja kroz vlastito iskustvo. Ovakvo zajedničko razumijevanje može se uistinu nazvati *Europskim pristupom*.

Izvorna verzija ove knjige napravljena je kao potpora u seminarima Odgoja i obrazovanja za demokratsko građanstvo i ljudska prava za nastavnike u Bosni i Hercegovini nakon rata (1992-95). Vijeće Europe organizira seminare za nastavnike od 1996. Te aktivnosti trajale su do 2006. Cilj tih seminara bio je poduprijeti proces izgradnje mira nakon rata. Odgoj i obrazovanje za demokratsko građanstvo i ljudska prava trebalo bi potaknuti mlađu generaciju da razvije političku kulturu koja podupire moderno pluralističko i tolerantno društvo sa čvrstim demokratskim institucijama.

U prve dvije godine, autori ove knjige sudjelovali su u stručnom usavršavanju učitelja/učiteljica diljem Bosne i Hercegovine u ljetnim seminarima koji su trajali do dva tjedna. Uočili smo da su učitelj/ice jako zainteresirani i voljni prihvati izazov poučavanja i učenja svojih učenika demokraciji i ljudskim pravima. Međutim, oni su žurno tražili materijale koji bi ih vodili i poduprli u njihovu radu. Prvo izdanje ove knjige je napravljeno unutar godine dana. Uskoro je ono postalo poznato pod nazivom „Plava Knjiga“, i to zbog njezine povezanosti s Vijećem Europe, uvelike je korištena, i to ne samo od učitelja/ica u Bosni i Hercegovini, već i u drugim zemljama uključujući i Rusku Federaciju, Moldaviju, Hrvatsku, Srbiju i Crnu Goru. Povratne informacije od korisnika doprinijele su poboljšanju izdanja iz 2000-te. Uvidjeli smo da veliki broj učitelja/učiteljica zahtijeva usmjeravanje i potporu poučavanja i učenja usmjereno na rješavanje problema te integriranog i konceptualnog poučavanja i učenja, kao što je naznačeno kroz gore navedeni tro-stupanjski model.

Odgovorili smo tako što smo razvili model poučavanja i učenja koji detaljno opisuje tri koraka unutar nastavne celine od četiri lekcije. Revidirane verzije tih modela mogu se naći u III., IV. i V. knjizi ove serije knjiga *Odgoj i obrazovanje za demokratsko građanstvo i ljudska prava*.

Ovo izdanje modela poučavanja i učenja u Odgoju i obrazovanju za demokratsko građanstvo i ljudska prava više se ne referira na specifični kontekst u Bosni i Hercegovini zato što modeli poučavanja i učenja predstavljaju zajednički europski pristup prema odgoju i obrazovanju za demokratsko građanstvo i ljudska prava i mogu se koristiti diljem Europe, te iz tog razloga, isto u drugim dijelovima svijeta. Različiti autori ujedinjeni su kao svojevrsni zbor, pjevajući istu pjesmu, ali s različitim glasovima. Ovo pruža mogućnost korisnicima da izaberu i iskušaju različite pristupe i tradicije unutar Europskog pristupa odgoju i obrazovanju za demokratsko građanstvo i ljudska prava.

Priznanja

Ovim putem želimo zahvaliti svim autorima koji su doprinijeli ovoj knjizi i dali cijelo bogatstvo ideja i pristupa. Isto tako izražavamo našu zahvalnost učiteljima/icama, pedagoškim savjetnicima, trenerima i članovima grupa procjenitelja portfelja u Bosni i Hercegovini, koji su testirali modele i dali nam vrijedne povratne informacije. Zahvaljujemo gospođama Olöf Olafsdottir i Sarah Keating-Chetwynd iz Vijeća Europe na njihovom strpljenju, ohrabrvanju i potpori provedbi projekta do kraja. Švicarskoj agenciji za razvoj i suradnju, Bern (SDC) koja je dala velikodušni doprinos koji je omogućio Međunarodni projekti u obrazovanju (IPE), Institutu Pedagoškog fakulteta Sveučilišta u Zürichu za nadziranje projekta. Zaključno, specijalna zahvala gospodinu Emiru Adzoviću, Vijeće Europe, Sarajevo, za njegovu nepokolebljivu potporu u svim seminarima za stručno usavršavanje nastavnika u kantonima Goražde, Brčko, Sarajevo, Banja Luka i drugdje, u kojim smo uveli „Plavu knjigu“ i primili povratne informacije koje su unesene u ovu novu revidiranu verziju.

Zürich i Weingarten, Srpanj 2008

Rolf Gollob

Peter Krapf